

Zato nam se čini, da ova nova nota reprezentacije čitavoga organizovanoga Hrvatskoga Naroda u H.S.S. mora doći do izraza u reviziji i proširenju pravila u kojima valja predvidjeti jedan dobro organizovani, što bolje Vašem prokušanom vodstvu podvrgnuti centralni organ, u kome bi u prvom redu imala naći mjesta ona lica, koja uživaju Vaše povjerenje i koja su Vam dosele pomagala vršiti Vaše teške funkcije, a zatim organski povezati sa cijelim organizmom stranke od Duna i Drave do Skadarskog jezera.—

Mi Vam gosp. predsjedniče, nudimo našu suradnju u tom smjeru, da preko ljetnih ferija izradimo a početkom jeseni Vam predložimo izradjeni nacrt za reorganizaciju stranke i reviziju stranačkih pravila, u kojima bi prijespomenuta gledišta bila provedena i uz uvaženje svih Vaših želja ostvarena.—

Priredili i bilješkama popratili Tomislav Jonjić i Zlatko Matijević.

Koncept Pilarove spomenice o zadacama Hrvatske seljačke stranke nakon donošenja Oktroiranog ustava Kraljevine Jugoslavije (1931.)

S P O M E N I C A

O prvim zadacama HSS u oči* novog ustava

T. zv. Ustav od 3. IX. 1931. prikazuje se medju inim i kao prepad na dosadanje političke stranke, jer on svojom neočekivanošću i naglim razvojem ima unijeti zabunu u njihove redove i nedati im vremena, da se snadju, okupe i priprave za novu borbu.

Prama tome je prva dužnost svih dosadašnjih političkih stranaka, da se sa svim mogućim pospješanjem organizuju, idejno i tehnički, i tako osposobe za novu i tešku borbu, koja ih čeka.

Ovo u prvom redu vrijedi za HSS i to tim više, pošto se je dosadanji režim vidljivo u prvom redu na nju okomio i svalio na nju svu težinu pritiska državne vlasti. HSS imade dakle po mnijenju pisca ovih redaka svom enerzijom pristupiti svojoj idejnoj i tehničkoj reorganizaciji, pak se ovi redci prikazuju kao težnja, da vodstvu te stranke dade jedan izradjeni slijed misli u navedenom smjeru.

Kao jedno od najvažnijih pitanja prikazuje se činjenica, da HSS po novom državopravnom poredku ne može zadržati svoje dosadanje ime. Član 13. nU. [= novog Ustava] zabranjuje udruženja u partijsko-političke svrhe na vjerskoj, plebentskoj ili regionalnoj osnovi. Time je oznaka hrvatska za sada isključena.

Po mnijenju pisca ovih redaka novo ime jedne stranke, koja ima takovu prošlost, a i takovu budućnost, kao HSS, ne može se uzeti ad libitum,¹ nego to ime mora imati sadržajno i pragmatičko značenje. Ne čini mi se pako dostatno, jednostavno ispustiti oznaku »hrvatska« i pridržati ime »Seljačka stranka«.

Po mome mnijenju novo ime ima da sadrži stvarnu i idejnu evoluciju, koju su ideje Dra. Antuna² i Stjepana Radića³ doživjele u zadnje tri godine.

Kopija koncepta Spomenice nalazi se u Ostavštini dr. Ive Pilara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

* »u oči« = ovdje u značenju: glede, u povodu, u pogledu, u svjetlu

¹ »ad libitum« (lat.) = po volji; po vlastitoj želji

² A. Radić (1868.—1919.), suosnivač Hrvatske pučke seljačke stranke, kasnije Hrvatske seljačke stranke.

³ S. Radić (1871.—1928.), predsjednik Hrvatske seljačke stranke.

Idejna [se] evolucija sastoji po uvjerenju pisca u glavnom u tome, što su kulturno-političke ideje Dra. Antuna Radića o jednoj originalnoj i distinktnoj Hrvatskoj seljačkoj kulturi koje su glavna osnova politike pok. Stjepana Radića, dobile svoju punu znanstvenu potvrdu u teoriji prof. Peiskera⁴ — Dr. Pilar, koja tvrdi da su Slovjeni u Evropi nosioci historičke Iransko-Zoroastričke arijske religije i kulture. Ta nauka nadalje tvrdi, da je osnovna nauka velikog perzijskog vjeroučitelja i socijalnog reformatora Zaratuštra⁵ bila, da je poljodjelstvo najkulturnija, najetičnija i prama tome i najbogougodnija forma života, pak je on prvi kušao na ovoj socijalnoj osnovi izgraditi jednu religiju, jednu državnost i jednu kulturu, što je sve svoj prvi izraz našlo u Perzijskoj svjetskoj državi. Ta kultura imala je i svoje slabe strane i slomila se prvi put pod nasrtajem Aleksandra Velikoga⁶ u drugoj polovici IV. stoljeća prije Krista, a drugi put u polovici VII. stoljeća pod nasrtajima arapsko-moslimske kulture. Ipak je ova iransko-zoroastrička kultura u reli-

⁴ Ian Peisker (1851.—1933.), profesor na češkom Sveučilištu u Pragu.

⁵ Zaratuštra (Zoroaster), iranski vjerski reformator, osnivač mazdaizma; živio prije VI. st. pr. Kr.

⁶ Aleksandar III. Veliki (356.—323), makedonski kralj.

gionom pogledu najbolje što je dosele arijski duh stvorio, te je jedan kapital o čijem bogatstvu si samo temeljiti poznavao može stvoriti jasnu sliku. Bitno je na toj kulturi, da je izvorno arijska, poljodjelska i da po svojem osobito visokom etičkom sadržaju stoji u dubokoj opreci naprama romanizmu, a naročito naprama helenizmu i njegovoj dekadentnoj formi: bizantinizmu. /Vidi [Carl] Clemen: Die griechischen und lateinischen Nachrichten über die persische Religion, Giessen, 1920./

Zoroastrovu ideju o poljodjelstvu kao osnovci ljudskoga života preuzelo je Slavenstvo, ono ovoj ideji zahvaljuje svoj postanak i bilo je nosioci njegove praktičke forme oličene u slavenkom seljačtvu.

Prvi koji su ovu kulturu u njezinom bistvu i ogromnom znamenovanju genijalno zamijetili, bili su Dr. Antun i Stjepan Radić. Usprkos prvotnih političkih neuspjeha ova je ideja danas življa i jača nego ikada, te može imati ponovne ogromne uspjehe ako se ispravno shvati i provede.

Ispravno shvaćanje ideje Braće Radića sastoji [se] u tome da je ona ne samo jedna kulturna ideja nego i jedna velika socijalna ideja, koja se kao takova imade dalje evolucionirati i postati temeljem jednoga državnog razvitka, u kome je poljodjelstvo glavni osnov socijalne organizacije. Ova ideja dobiva neprispodobivi sjaj time, što je ne samo zavjetna ideja slavenstva, a naročito i glavni sadržaj Hrvatstva, koje joj je bliže nego i jedna druga slavenska nacija, nego što imade za začetnika jednu svjetsku veličinu, kao što je Zaratuštra, a osim toga je posvećena jednom neprekinutom tradicijom od preko 4.000 godina. Ova ideja dobiva i posebnu aktualnost, jer je po uvjerenju pisca u stanju da izvede ljudstvo iz strahovite krize sadašnjice, krize kapitalizma, koji se vidljivo nalazi na svom sutonu. Sličnu ideologiju zastupa već jedan smjer u HSS., koji je reprezentovan po g. Rudolfu Hercegu⁷ i njegovim užim društvom.

Ova socijalna sadržina Zaratuštrine nauke, koja sada nužno ulazi u ideologiju Seljačke stranke, da je upotpuni, produbi i oplodi, ima naći izraza u tome, da HSS svoje ime promjeni u »Socijalno-seljačka stranka« /SSS ili eseses/. Ovo novo ime ima pragmatično značenje i u pogledu tehničke organizacije Stranke.

Po uvjerenju pisca ovih redaka vrlo je nepovoljno djelovalo na politički rad Stjepana Radića njegovo kolebanje između dvije osnovne ideje njegove politike; kolebanje između internacionalizma i nacionalizma ili konkretnije rečeno: između — ideje zelene internacionalne i hrvatskoga narodnog vodstva.

Već pod konac života Stjepana Radića riješila je evolucija ovu dilemu u korist druge alternative, u korist nacionalnog vodstva hrvatskoga naroda, što je dobilo svoju daljnju stvarnu posvetu u činjenici, da su se danas u glavnom svi ostali staleži okupili oko hrvatskog seljačtva, dotično vodstva HSS, što je danas jedna gotova činjenica, s kojom valja računati.—

U novom imenu dobiva i ova činjenica svoj izražaj, jerbo znači okupljanje ostalih socijalnih staleža Hrvatskoga Naroda oko seljačtva, koje ima iza sebe ne

⁷ R. Herceg (1888.—1951.), hrvatski političar.

samo brojnost, ne samo tradicijom posvećeno i uvedeno vodstvo, nego i sposobnost najuspješnijeg otpora proti nasilju ma bilo s koje strane.

Faktički postojeće stanje, da su se svi socijalni staleži okupili oko HSS i njezinog vodstva, ima dobiti svoju programatsku posvetu, da SSS imade okupiti sve socijalne staleže, socijalne jedinice Hrvatskoga naroda i organizovati ih za svoj spas i što povoljniju situaciju u novoj državi. Ova programatička točka dobiva svoj osnov u socijalnoj historičkoj činjenici, da su se svi historijski staleži u hrvatskom narodu evalucionirali isključivo iz seljaštva, kao socijalno-historijskoga osnova svih Slavenskih nacija, a naročito Hrvata. Hrvatsko plemstvo evolucioniralo se je još u X. i XI. vijeku iz zemljodjelačkih krugova pod utjecajem kršćansko-feudalnih ideja, gradjanstvo u glavnom u XIX. vijeku pod utjecajem ideja Francuske revolucije o trećem staležu /tiers état/ opet iz školovanih seljaka, a radništvo zadnjih četiri pet decenija pod utjecajem savremenog kapitalističkog industrijalizma, koji je pretičak seljačkog pučanstva odmamilo u radničke kolonije. Tako su vidljivo svi socijalni staleži u hrvatskom narodu nastali iz seljaštva. Osnovna ideja SSS ima biti, da seljaštvo kao matica okupi sve staleže oko sebe, te ih vodi u borbi za spas one socijalne jedinice iz koje su historički potekli, a da ovi staleži opet dadu seljaštvu one potrebne sile, koje ono nema, pak da se tako jednom savršenom diobom rada postignu maksimalne uspjehe za cijeli narodni kolektiv. Samo ovim putem seljaštvo može ostale staleže opet povratiti narodnoj cjelini, kojoj su se oni u toku stoljeća otudjili.

Tako bi ova SSS imala predstavljati historijski, logički cjelinu, stvarno nastalu evoluciju ideja braće Radića, imala bi dapače na raspolaganju jedan novi ogromni i neiscrpivi rezervoar ideja i zadaća, iz kojih bi mogla crpiti snagu za ponovni zamah kao u najbolja vremena Stjepana Radića. Time bi SSS postala u našoj državi jedna ogromna sila, kao što je i nekada bila i prirodnim središtem, oko koga bi se kupili svi oni, koji se bore za svoj spas i za svoje podignuće u ovoj državi.

Obzirom na ovako formulirani program dobila bi stranka općenito značenje, riješeno svih regionalnih obzira, i mogla bi, dapače morala bi tražiti proširenje preko cijele države, kraj čega bi idejno i političko vodstvo ostalo čvrsto u dosadanjim rukama.

U ovu svrhu trebalo bi provesti dotično obnoviti dobru tehničku organizaciju uvažavajući kod toga i staleške momente, koji međjutim nikada nebi smjeli imati prvu riječ, nego bi se imali rješavati na bazi socijalnoga kompromisa, barem za vrijeme dok postoji najteža borba za samoodržanje.

Ovim putem SSS ne samo da bi mogla, nego bi po mom uvjerenju upravo morala zauzeti istu situaciju koju je u svoje najbolje dane imala HSS i dokazala bi bjelodano cijelom sviljetu, da se mogu ubiti pojedini ljudi, ali nikada velike ideje, u koliko su ispravne i spasonosne.

• [Dr. Ivo Pilar]

Priredili i bilješkama popratili Tomislav Jonjić i Zlatko Matijević.

Nacrt Pravila Hrvatske seljačke stranke

Strojopisna kopija Pilarova Nacrta Pravila
Hrvatske seljačke stranke iz rujna 1932. godine

Dr Ivo Pilar

I. Ime, bit stranke

§ 1.

Ime je stranci Hrvatska Seljačka Stranka, ili skraćeno H.S.S.

H.S.S. je politička i socijalna stranačka organizacija sa svrhom u § 2 navedenom.

II. Svrha stranke

§ 2.

Svrha H.S.S., koju je osnovao blagopokojni Stjepan Radić jest:

- 1./ čuvanje, razvijanje i usavršavanje misli i životnoga djela blagopok. braće prof. Ante i Stjepana Radića,
- 2./ ostvarenje i provedenje zamisli pok. Stjepana Radića o vodstvu Hrvatskoga naroda po seljaštvu,
- 3./ izvojevanje najboljih mogućih uvjeta za život i razvitak cijeloga Hrvatskoga Naroda te njegove slobode, cjelokupnosti i neodvisnosti.

§ 3.

Ovu svoju svrhu postizava H.S.S.:

- 1./ Političkim radom i borbom za ostvarenje svoje svrhe i svojega programa, tražeći za to najpodesnije političke metode i najuspješniju taktiku,
- 2./ okupljanjem, organizovanjem i podizanjem svih dijelova i svih staleža Hrvatskoga Naroda, ma gdje se oni u svijetu nalazili, sve u okviru H.S.S.
- 3./ političkim odgojem i naučanjem svojih članova u smislu svoje svrhe izražene u § 2 ovih pravila i svojega programa,
- 4./ provodjenjem promišljene socijalne politike i socijalnom organizacijom, udešenom prema svrsi stanke, a naročito organizacijom i svrsishodnom diobom rada na svima poprištima narodnoga života smatrajući kod toga cijeli narod kao jedan živi organizam i prirodni okvir za podjelu i organizaciju rada,

Kopija se nalazi u Ostavštini dr. Ive Pilara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Osim strojopisne kopije, sačuvane su još dvije rukopisne inačice Pilarova nacrta Pravila HSS-a.